

ACC. N:R M. 9193: 1-14.

Landskap: Blekinge

Upptecknat av: G. E. Lägren

Härad: Östra

Adress: Bot 72, Rödaby

Socken: Rödaby

Berättat av:

Uppteckningsår: 1943

Född år 1874 i K. andskammar

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Tranam och väifrundergen.

s. 1.

H. G. 14.

"Trantrallet."

s. 10.

L. v. F. 41.

Vofflor.

s. 11.

H. G. 2

Värdteädel.

s. 11.

Jul - lekar.

s. 12.

Skriv endast på denna sida!

Specialfrågelista LUF 41.

Allt man på vårfrudagsafton lade ett horn i sängen, hos den som kom sist i säng denna afton, innebär ett skämt. Man använde sig även, under någon tid framåt, isom av garn. mystan, kis o. d. för samma ändamål.

I min fotofylampor kom i bruk, var ju belysningsmaterialen primitiv och färvädet därefter sparsamt. Det var snart färbekvat och snart att få ersatt. För att undvika denna brist ville man ha barn (och ungdom?) till sängs, vid dagsljus. Vårdagjämningen inlägger ju den 21. mars, varför tiden därmed börjar ansågs därför vara lämplig. Man valde vårfrudagsafton, på som lämpligaste startdag, för en period utan artificiell belysning eller åtminstone till en mera inskränkt sådan i synnerhet på landsbygden, där man hade långt till handelsort.

H. p. 14.

Tranan och Tårnfundagen.

Det sammankommande man får sätta mellan Tårnfundagen och det s.k. "Trantrallets" ankomst till Norden, i slutet av mars månad hade säkerligen sitt rolfäste i det förhållandet, att vårdagjämningen, som bekant, inträder ungefär vid denna tid.

Stäpt upp bland solbelysta skogar iakttog man, varje vår, den spetsvinkelformade tranflykten, styrande norr över. Man gladdes vid denna syn! Med den ljusbärande trölfågeln ankomst reducerades det skräckinjagande mörkret på småningom. Detta var ju av stor betydelse för ett folk som då ännu hade ett andligt mörker, att kämpa mot.

Dagen för Tårnfundagen kändes kommen till sängs, redan vid dagsljus, med den motiveringen, att tranan ^{skulle} annars komma och ta dem! Så uppstod en tävlan att komma först i säng. Den, som härmed lyckades gick framdeles heta: "Stupeta".

om du som kom sist dit, fick bara det mindre smickerande äknamnet: "Stann-as!"

I de väggfasta sängarna, som sällan ombäddades, lade man horn, ris, tutor, kvastar och andra dylika föremål. Detta skedd under fullt dagsljus, på Vårfrudagsafton, och gav anledning till drift och skämt senare fram på Vårfrudagen. Den som i sin säng funnit exempelvis en tuba, fick därpå också tuba "Tuba". Verkan härav blir individuell.

På den mindre ~~och~~ respektabla skolmästarens rygg hängde man både ugnskrapa, kvast och ris, i ~~minnet~~ ^{minnet} ~~sin~~ förmät. Man band ihop föremålen och påste dem därpå, med tillhjälp av en nål, vid hans rockskärt. Han lärde dock barnen skriva alfabetets alla bokstäver i en sandlåda och lärde dem även att sjunga: "Inte dunt i sangen, inte dunt i sangen, bing, bang, bång!" (Intet aut i sangen).

Han var således värd och bättre behandling

av sina disciplin, men det fanns ank om lämpliga
nöjstillställningar för ungdomen, på den tiden, i all-
mänhet och på landsbygden i synnerhet, varför man
hittade på dylika "skoj" och "spratt" med sina
medmänniskor. Inom i vår tid händer det att
barn, för sitt nöjes skull, lägger gammstan
o.d. i sina föräldrars sängar, dagen före Tårfrindagen.

Man hade emellertid den farligt förfärande
Tårfrindagen kommit. Den vitaminfattiga rot-
disten sög blodet från hjärnan och det hembrända
gjorde även sitt till, att man började se synen.

De traditionella vafflorna, som man fört droppat
i sprit i farfarstolens urholkade sitt, innan
de förtärs kunde ej bidra till att återställa den
förlorade jämvikten.

Hans, hummasonen, vandrade på ostadiga ben
genom skogen. Där mötte han den jättstora
"Skogspruvan" (Skogsrå), som pluckade mossor,

som hon hade
i en jättespar spinkarg. På bordet hade hon en
kukig schalott, framman för att dölja ansiktet,
och var iklädd ett randigt förkläde och en kukig
kjol. Hon aktade sig nog för att visa sin skå-
liga bak. Trots sitt ontbeknade tillstånd, hälsade
hans mycket artigt på Skogssnuvan och
skyndade därifrån så fort som möjligt.

Hu visste hans att om han samma dag
som detta hände, berättade för någon som mötte,
skulle en olycka inträffa. Vargen ^{kommer} här till med
saken till nästa dag.

— Om härnas färd till "Blåkulla", som han
senare också sig, skall ej berättas i detta
sammenhang. —

Ett arbete, som de gamle måste ut-
föra innan Tvegrudagen, var uppslagning
och uppsättning av sammansvuden. Den
blev alldeles färdig av kranens spilling.

om den låg kvar, efter den tiden kringspird å
fällningsplatserna i skogen. Några bodar eller
skjul för förvaring av vad fanns ej på den tiden
att tillgå. Vår för man slaplade den luggarna roten
i skydd av gårdens värd- och prydnadskärl - Äkeln.

Kom Torsdagen sedan med klar och hög
luft skulle allt i allt bli gott!

För en 50-60 år sedan låg i nordöstra
hörn av Rödby, helt nära smålundgräven
en enslig gård. Den var delvis omgiven av skö-
ka marker. Mitt i en av dem låg eller ligger
än en holme å vilken ett tranpar plagit
sig ner. Under en följd av år gästade samma
fågeln denna holme. Där fanns goda jaktmarker
för dem och de lämnades i fred att sköta sig
själva. En Torsdag inträffade dock en förän-
dring, som skulle bli ödesdigra ej blott för
transarna utan även för gårdens och dess folk.

1880-90:8.

En dyster Tårfrudag finna vi fåglarna vid en
av maderna, där de stå sida vid sida orubbligt
och avvakande stilla. Deras långa, smidiga ben,
kroppar och halsar avspeglas i madrens stilla
vatten. Bilden ger ett intryck av överklighet.
Är det ^{blott} en fängslande och färbollande synvill?
Eller är så dyrt och skida. - Vi syns plötsligt
brynningens flammor från en lockbåsa. En skarp
knall står lysnaden och en av de nämnda fåg-
larna släpar död ned. Den andra far till flykten
under skärande klagasteri. Hårdare kryper
från ut ett burksnår där han legat död,
och hämtar sitt rov. Det skall bli till liket
alla, att smärja släparna ned. - yttre han
Är efter är han emellertid den ensamma
från att tillbaka till den gamla kaptatsen vid
maderna. Hennes rörelser och åthävar bliv
dock alltmer och mer egendomliga och svår-
tydliga.

16-1700:tel.

Han förtod dock att hon lärdes av en inre sorg och oro! Hon deltog ej i tranarnas parnings-lekar (Trolldanser). Hon var ständigt ensam, men hon jagade ej längre med samma säkerhet som förr. Hon livnärde sig dock - nödforvigt!

Efter en svår vinter, kom så åter en Vårfridag men den ensamma tranan utblev. Hon var för alltid borta. —

Under tiden hade den ensliga gården, vid maderna, mötts av idel motgångar och så småningom börjat gå sin undergång till mötes. Hanspillan blev så stor, att de på överlevande måste övergeva stället och söka sin utkomst på annat håll.

Komma äro de sista spår av gården utplanade, och maderna håller på att beläggas i samband med regleringen av Öykelån, som där rinner fram.

ACC. NR M. 9193:9.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Hemingen med detta arbete är, att framman
f. d. jaktmarken moderna, skola i fram-
tiden bli till ett nytt Skåneland — i
miniatur! —

"Kyrbet — mellan himmel och jord —
är för människosanden förborgat."

? Kyrbet a.

"Trantrallet". Härskan från min barndom.
Min mor berättade det för mig. (Dag 1921 vid
90-års ålder i sin föreläsning, Karlskrona).
Hertagens hus i Jönköping hade på min fråga samma be-
nämning. Tyvärr att kontrollera om detta
gäller hela Bl. T. Småland gör man sådana
liknande brunnar, på golvet, ligger fram
till barnens sängar. Tranan har varit där
med ljus Torsdagsaftan. Han förtjänar sin be-
nämning! —?

Hjns bruna & rödskävt. Ungdomen skil-
jer ej så många på närliggande högtider, när
det gäller ett skämt!

Sandlida. Min svärmor, född 1852 död
1925, var handväver från Listerby. Hon hade
där lärt sig skriva i sand. Måden hade
hon upphört därtill på 60-året.

Svar på fråga
den 20/10 43.

Vafflar i hembränt. På en ö i Bl. skärgård
 äfropar man vafflar i brännvin för i tiden.
 En minnas avlidne släkting har berättat detta
 för mig. Detta lär ha hänt då hans far var ung.
 Bruket att doppa bröd i brännvin, som man
 hällt i en skål, var allmänt på den tiden.
 Jag har själv ägt en sådan skål. Den var för-
 sed med en lig karm och en spiralformad
 hantel. Jag hade fått den i arv från en

 Thagsnunnan. Lagnen ligger än här.
 Den här berättats av min mor; dock ej i den
 form jag valt.

Vårdträdet. Från en äfropade källar
 härstammar min huskap hvar. Vårdträdet,
 under vars på gårdens lantställe, var planterat
 omkring gårdens murar och dess öde samman-
 hängde också med gårdens. Min svärmoders
 föräldragård hade en ek som vårdträd. Trädet
 stod dock vid källan.

Konsterna Julsedel.
(Tillägg)

ACC. N:R M. 9193:12.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Utöfna de jullekare, som äro annämnda i en ti-
digare berättelse färdigom bl.a. två pantlösnings-
lekare, som jag påminner mig från min ung-
dom. I båda dessa lekar använde man en
finger-ring. Quom att sitta ut på skolan,
helt nära varandra bildade ungdomen en
stuten ring. Man sökte ordna det så, att
en gosse hade en flicka på ämse sidan om sig.
Sin egen plats valde man så, att man
helt fäst sitta vid den flickas sida, som
man tyckte bäst om. Händerna fäst man
ej isär. Den starka man indel sina ben.
Finger-ringen, som man skulle gömma
för den som gick inne i ringens mitt,
var fäst vid en nåldrag. Hade man själv
för tillfället hand om ringen försäkra
om att bli en med den fästast möjligt
Man stark den äro till en av sina

närmast grannar. Misslyckades man här-
med fick man betala pent och själv
gå i ringens mitt. Fick du som gick i
ringens mitt syn på fingerringen, såkte
han infånga den annan. Detta gick många
gång skämtsamt till. De som voro skäms-
liga vid närmare beröring skrattade hög-
ligt. Det var en rolig och underhållande
lek. Man sjöng: "Gömma, gömma ringen, låt ingen se den ^{hela} ^{tiden}."

I den andra leken stack man ett länsp-
ligt snöre genom ringen och tillknöt det
samma. De deltagande höll i snåret och
dold ringen med handen. De stod i
en ring och sjöng uppstärkt:

"Gömma ringen du ska vandra
från den ene till den andra.

Kåk du gå låt du gå!

Kåk du aldrig stilla stå!"

I öfrigt som i första leken.

Under den korta tid en hvarson till hvar sin.
 hyggas gårdar och träd och nötkreatur.
 Särskilt ägaren som hans hustru, dog båda
 relativt unga, barnlösa. Främlingar äger nu
 gårdar d. v. s. huset. Jordarna är styckade.

Visan om Julgrannen. Den är upptecknad
 ur minnet. Författarens namn känner jag ej.
 Men det var säkert med nöje på lands-
 bygden före i tiden framgår av uttryckande be-
 vis.

"Nu malkas den ljuvliga tiden,
 och pingsten plöja vi den kalla,
 starkt nöje uti Listerby.

Men det räcker ej till för oss alla.
 Det var blott få som något skulle ha.
 De andra pojkarne de finge låta va.
 Skoj surum. Skoj durrum.
 Skoj, dansa må de raske
 Författaren okänd.